

Hyväksytty AKIn valtuuston kokouksessa 20.–21.11.2017

YHTEISKUNTAPOLIITTISET LINJAUKSET

Tässä linjapaperissa määritellään AKIn yhteiskuntapoliittiset tavoitteet. Asiakirja on sellaisenaan järjestyksessään ensimmäinen.

Yhteiskuntapoliittinen linjapaperi on osa AKIn vaikuttamistoiminnan tavoiteohjelmien kokonaisuutta. Asiakirjassa määritellyt tavoitteet ohjaavat AKIn edunvalvontatoimintaa yhteiskuntapoliitiikan osa-alueella.

Linjapaperin on valmistanut AKIn hallituksen asettama työryhmä vuoden 2017 aikana. Työryhmään ovat kuuluneet Marjukka Andersson puheenjohtajana, Ville Aalo, Silvia Koski, Jani Mäkitalo, Eija Nivala ja Juha Virta sekä liiton toimistosta Jussi Junni esittelijänä ja Merja Laaksamo ja Laura Leipakka sihteereinä.

Työryhmä luovuttaa linjapaperin AKIn hallitukselle hyväksyttäväksi valtuuston kokouksessa.

Yleistä

Yhteiskunnassa on vireillä useita, merkittäviä uudistuksia. Perustulo on kokeilussa tällä hallituskaudella. Eläkejärjestelmää uudistetaan lesken- ja lapseneläkkeiden osalta. Julkisen ja yksityisen eläkejärjestelmän välisen rajan purkamista selvitetään. Perhevapaa-uudistus on alkamassa. Verotus on jatkuvasti keskustelun ja muutoksen kohteena. Työn ja toimeentulon muodot muuttuvat myös koko ajan. Yhä useampi akilainenkin on täysiaikaisen palkkatyön sijaan määräaikaissuoksissa, osa-aikatyössä tai sivu- taikka päätoimisena yrittäjänä.

AKI vaikuttaa yhteiskunnallisiin uudistuksiin keskusjärjestö Akavan kautta. Yhteiskuntapoliittisella linjapaperilla AKI haluaa tarjota näkemyksiä sekä Akavan sisäiseen keskusteluun että akavalaiseen vaikuttamistoimintaan.

Perusturva

Suomen perustuslain mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella.

Nykyisin perusturva koostuu useasta erilaisesta tuesta, nimittäin työttömyyspäivärahasta, työmarkkinatuesta, takuueläkkeestä, sairauspäivärahasta, opintotuesta ja aikuisopintorahasta sekä vanhempainpäivärahasta. Ansiotuloon sitomattoman perusturvan suuruus vaihtelee eri väestöryhmillä (opintoraha, työmarkkinatuki, takuueläke). Erisuuruiset perusturvan muodot eivät kohtele väestöä yhdenvertaisesti.

Myös asumisen tuet ovat erisuuruiset eri väestöryhmille (yleinen asumistuki, eläkkeensaajan asumistuki). Opiskelijoiden erillisestä opintotuen asumislisästä luopuminen on ollut oikeansuuntainen ratkaisu. Yhtenäinen asumistukijärjestelmä lisää kansalaisten yhdenvertaisuutta.

Täysi-ikäisille kansalaisille tulee laatia yksi, yhtenäinen ansiotulosta riippumaton perusturvan muoto. Perusturvan varassa tulisi olla mahdollista opiskella yksi tutkinto ja harkinnan mukaan myös enemmän, jos se on tarpeen alan vaihtamiseksi. Perusturva ei saa perustua velanottoon eikä velanotto saa olla toimeentulotuen saamisen edellytys. Asumisen tuki tulee järjestää kansalaisille yhdenmukaisella tavalla.

Kattavuudestaan huolimatta Suomen perusturvajärjestelmä ei ole ongelmaton. Useaa samanaikaista tukea saava on eräillä tulotasoilla kannustinloukussa, jolloin saadut etuudet pienenevät saman verran tai enemmänkin kuin tulotaso nousee. Tilanne ei kannusta ottamaan työtä vastaan. Jos yksilöllä on työtuloja, sovellettu työttömyyspäiväraha lasketaan ja maksetaan vasta, kun kaikista maksatusjaksolla ansaituista töistä on olemassa palkkatosite – yhdenkin palkkakuitin puuttuminen aiheuttaa katkoksen päivärahan maksatukseen. Lisäksi opintotuen tulisi vähetä tasaisesti suhteessa tukikuukauden ylittäviin tuloihin. Opintotukiin vaikuttavien tulo-rajajen tulisi olla korkeammat.

Kannustinloukkujen purkamiseksi ja tulovirran tasaisuuden takaamiseksi on esitetty erilaisia perustulomalleja. Osittaisen perustulon malli olisi suuruudeltaan noin peruspäivärahan, työmarkkinatuen ja takueläkkeen suuruinen. Ongelmana perustulon rahoittamisessa on korkea rajaveroaste, joka voi vähentää erityisesti keskiluokassa työn kannustimia ja sen myötä verotuloja. Yksi mahdollinen ratkaisu voisi olla negatiivinen tulovero, jossa perustulon kaltaista tuloa maksettisiin ainoastaan niille, joilla palkkatuloa ei ole. Järjestelmä edellyttää kuitenkin reaaliaikaista tulorekisteriä, jollainen Suomeen on tulossa muutaman vuoden kuluessa.

Mikäli perusturva uudistettaisiin perustulon tai negatiivisen tuloveron keinoin, työttömyyskassoille, Työttömyysvakuutusrahastolle ja Koulutusrahastolle jäisi edelleen vastuu ansiosidonnaisen turvan rahoittamisesta ja maksatuksesta.

Perustulon tai negatiivisen tuloveron mahdollisuudet tulee tutkia ja perusturvan uudistamisesta on käytävä keskustelua työmarkkinajärjestöissä. Työttömyyspäivärahaa tulee jo ennen sitä uudistaa ansaintaperusteisesta maksuperusteiseksi, jotta yksittäisen tosittteen puuttuminen ei estä päivärahan maksatusta. Vaihtoehtoisesti työttömyyspäivärahaa voitaisiin tarkistaa jälkikäteen ajan-tasaisen tosittaineiston perusteella.

Eläkkeet

Eläkejärjestelmän tarkoituksena on taata kohtuullinen toimeentulo, kun työnteko on päättynyt vanhuuden tai työkyvyttömyyden johdosta (työeläke, kansaneläke, työkyvyttömyyseläke) tai kun tulotaso on muuttunut perheessä tapahtuneen kuoleman johdosta (leskeneläke ja lapseneläke).

Yhteiskunnassa, jossa eliniät pitenevät, myös työurien tulee vastaavasti pidetä. Paras tulos saavutetaan vapaaehtoisella eläkkeelle siirtymisen lykkäämisellä. Eläkejärjestelmän tulisi olla siten kannustava, että vanhuuseläkkeelle jäämisen siirtämiseen olisi positiivisia taloudellisia kannustimia.

Koska eläkejärjestelmän tarkoituksena on turvata toimeentulo mutta toisaalta myös kannustaa työn tekemiseen – silloin kun työnteko on mahdollista – järjestelmässä tulisi olla mahdollisimman vähän kannustinloukkuja. Eläkkeen pieneeminen tasaisesti tulojen noustessa on perusteltua, portaittaiset suuret muutokset taas aiheuttavat yhtäältä kannustinloukkuja ja toisaalta ikäviä yllätyksiä tulo-ajan ylityksessä. Tällaisia sudenkuoppia on esimerkiksi työkyvyttömyyseläkkeissä ja opintotuessa.

Työkyvyttömyyseläkkeiden täysiaikaisuuden ja osa-aikaisuuden portaat tulee poistaa ja eläke muuttaa tasaisesti väheneväksi. Vastaavasti opintotuen tulisi vähetä tasaisesti suhteessa tukikauden ylittäviin tuloihin.

Kirkon eläkerahaston rahastointiaste (n. 30 %) on tällä hetkellä muihin eläkerahastoihin ja -yhtiöihin verrattuna hyvällä tasolla. Eläkkeiden rahoitukseen tarvitaan kuitenkin 2060-luvulle asti nykyisen suuruinen vuosittainen summa, jonka osuus kirkollisverosta kasvaa kohtuuttomasti, mikäli kirkollisverotuotto laskee

nopeasti. Julkisrahoitteinen KER ei kuulu yksityisten eläkelaitosten yhteisvastuun piiriin ja maksut ovat nykyisellään työmarkkinoiden kalleimmat (palkkaperusteinen maksu 30,15–35,65 % ja lisäksi eläkerahastomaksu 4 % kirkollisverosta).

Pitkällä aikavälillä kirkon työntekijöiden eläkkeet tulee turvata siten, että niiden rahoitus olisi nykyistä vähemmän riippuvainen kirkon henkilöstön ja jäsenmäärän vähenemisestä. Kirkon eläkerahasto olisi syytä siirtää julkisesta yksityiseen eläkejärjestelmään, jolloin kirkon eläkkeet olisivat yhteisvastuun piirissä ja kirkollisten työnantajien eläkemaksut laskisivat. Muutoinkin yhteiskunnassa on syytä keskustella, tulisiko yksityisiä ja julkisia aloja koskea samat eläkelait, kun eläketurva on 2000-luvun eläkeuudistuksissa muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta yhtenäistetty.

Kirkon eläkerahasto on syytä järjestää uudestaan yksityissektorin eläkelainsäädännön mukaisesti, esimerkiksi eläkesäätiönä. Rajaa julkisen ja yksityisen eläkejärjestelmän välillä tulee muutenkin madaltaa.

Verotus

Verotuksen tehtävä on tuottaa julkiselle sektorille tuloja. Yhtäältä kunkin tulisi osallistua yhteiskunnan rahoittamiseen oman kykynsä mukaan; toisaalta verotuksessa tulee pitäytyä kohtuuteen ja kannustaa työn tekemiseen. Verotuksen tulisi painottua kulutukseen ja haittoihin ja olla keveämpää työnteon ja yrittämisen osalta. Hyvä lähtökohta verotukselle on laaja veropohja ja matalat verokannat.

Progressiivinen verotus on olennainen osa suomalaista verojärjestelmää, sillä on kohtuullista, että kansalaiset osallistuvat yhteisen hyvinvoinnin rahoittamiseen veronmaksukykynsä mukaan. Julkisten palvelujen tuottama hyvinvointi hyödyttää kaikkia kansalaisia vähintäänkin välillisesti. Julkisen sektorin tulee turvata jokaiselle kansalaiselle yhdenvertaisesti perustoimeentulo, koulutus, terveydenhoito sekä muiden perusoikeuksien toteutuminen. Verotuksen ei kuitenkaan tule olla itsetarkoituksellista vaan sen on oltava myös työnteon ja yrittämiseen kannustavaa.

Kohtuullista, oikeudenmukaista ja kannustavaa verojen ja veroluontoisten maksujen määrää on vaikea määritellä. Keskeinen on kysymys rajaveroasteesta – paljonko henkilölle jää käteen tekemästään lisätyöstä. Tavoitteellista on, että työnteke olisi aina kannattavaa, jolloin lisätyöstä saisi tulla maksettavaksi enintään 50 % efektiivinen rajavero. Rajaveroaste ei nykyjärjestelmässä nouse portaattomasti vaan on portaittainen ja lisäksi toisinaan alemmilla tulotasoilla korkeampi kuin niitä ylemmillä. Nykyinen vero- ja sosiaaliturvajärjestelmä on tässä suhteessa ongelmallinen etenkin osa-aikatyötä tekeville, 500–2 000 euroa kuuksissa ansaitsevilla.

Kannustinloukkujen purkamisessa tulee ensisijaisesti keskittyä pienituloisten aseman parantamiseen. Verojärjestelmässä tulisi pyrkiä siihen, että rajaveroaste muuttuu tasaisesti tulojen kasvaessa.

Verovähennyksiä arvioitaessa tulee kannustaa työuralla etenemiseen sekä tukea perheiden toimeentuloa. Työntekijän itse maksama täydennyskoulutus tulisi aina hyväksyä tulonhankkimismenona. Verotuksen tulee olla kevyempää lapsiperheillä ja lisäksi perheet voisivat valita erillis- ja yhteisverotuksen väliltä. Tämä tukisi niitä perheitä, joiden kokonaistulotaso on heikentynyt joko opintojen, perhevapaan tai työttömyyden takia. Myös kotitalouksien mahdollisuuksia toimia työnantajina tulee tukea.

Perhettä tulisi verotuksessa voida tarkastella myös yhtenä talousyksikkönä. Itse maksetut koulutusmenot tulee voida vähentää tulonhankkimismenoina. Kotitalousvähennykseen tehdyt leikkaukset tulee palauttaa vuoden 2014 tasolle.

Pääomatuloverotus on lievästi progressiivista. Veroa maksetaan 30 % prosentin mukaan 30 000 euron vuosituloihin asti ja tämän jälkeen 34 %. Ansiotuloa matalammat verokannat kuitenkin kannustavat muuntamaan ansiotuloja pääomatu-loiksi. Tämän johdosta pääomatulojen progressiota on syytä kiristää.

Ansiotuloverotuksen ja pääomatuloverotuksen tasapainoa tulisi korjata siten, että valtion tuloveroasteikon korkeimpia maksutasoja laskettaisiin (progressiota loivennettaisiin) ja pääomaverotukseen lisättäisiin yksi, korkeampi maksuluokka (progressiota kiristettäisiin).

Julkiselle taloudelle on haitaksi veronkierto, jollaista on mahdollista harjoittaa esimerkiksi siirtohinnoittelun ja veroparatiisiin perustetun yhtiön keinoin. Eri arvioiden mukaan valtiolta jää saamatta useita miljardeja, jopa 10 miljardia euroa vuosittain verokeinottelun takia.

Valtion tulee edistää harmaan talouden torjuntaa ja verokeinottelun vähentämistä. Verohallinnossa tulee lisätä resursseja harmaan talouden tutkimukseen ja torjuntaan.

Yrittäjyys ja apurahalla työskentely

Työn muuttuessa yrittäjyys on tullut ja tulee yhä useammalle varteenotettavaksi tai välttämättömäksi osaksi. Yhä useampi yksilö on ajoittain palkansaaja, toisinaan yrittäjä, joskus molempia yhtä aikaa. AKIn jäsenissä on joitakin päätoimisia yrittäjiä, mutta sivutoimisia yrittäjiä on noin 4 %.

Sivutoimiset yrittäjät sekä silpputyöntekijät ovat tällä hetkellä sosiaaliturvajärjestelmässä väliinputoajia. Kaikesta yrittämiseksi työttömyysturvassa katsotusta työstä ei kuitenkaan kerry yrittäjien eläkejärjestelmän mukaista eläkettä. Myöskään lyhyillä apurahoilla työskentelevä ei pysty kartuttamaan eläkettään.

Työttömyysturvaa tulee kehittää siten, että palkkatyö ja yrittäjyys molemmat kerryttävät työttömyysturvaa. Palkkatyötä ja yrittämistä harjoittavat tulee voida vakuuttaa yhdessä työttömyyskassassa molemmista toiminnan muodoista. Yrittämisen ja apurahalla työskentelyn tulo- ja ansaintarajoja on laskettava siten, että kaikesta työskentelystä karttuu eläkettä.

Perheiden vapaat ja tuet

Nykyisin alle 15-vuotiaita ja yli 65-vuotiaita on yksi jokaista kahta työkäistä kohden. Vuoteen 2050 mennessä huollettavien määrän arvioidaan nousevan 80 %:iin työssäkäyvistä. Työperustaisen maahanmuuton ohella myös perhepolitiikalla voidaan vaikuttaa huoltosuhteen kehittymiseen myönteisempään suuntaan. Syntyvyys on kuitenkin laskenut jatkuvasti ja erityisesti vuonna 2017 on syntynyt ennätysellisen vähän lapsia.

Kestävä huoltosuhte edellyttää riittävää syntyvyyttä, johon voidaan vaikuttaa myös taloudellisilla kannustimilla. Lapsilisän reaaliarvo on kuitenkin 30 vuodessa laskenut leikkausten ja indeksijäädytysten myötä lähes 15 %. Perheen perustamiseen ja pienten lasten hoitamiseen tulee olla riittävät taloudelliset edellytykset.

Lapsilisäjärjestelmää tulee kehittää kannustavammaksi perheen perustamisen kannalta. Lapsilisään tehdyt leikkaukset tulee vähitellen peruuttaa ja lapsilisä kasvattaa entiselle tasolle. Opintotuen huoltajakorotusta tulisi tuntuvasti korottaa.

Perhevapaiden uudistaminen on alkamassa. Suomessa on todettu tasa-arvon kannalta ongelmalliseksi perhevapaiden kasautuminen äidille. Äidille sidottu osa vanhempainpäivärahasta on kaksinkertainen isälle sidottuun osaan nähden. Äidit myös pitävät lähes kaikki vanhempainvapaat sekä suurimman osan hoitovapaista. Tämän johdosta 30–40-vuotiaiden naisten työllisyysaste Suomessa on heikko ja pitkään kestänyt poissaolo työelämästä vaikuttaa osaamiseen, palkkatasoon sekä eläkkeeseen. Samoin perhevapaista syntyvät kulut kasautuvat naisvaltaisten alojen työnantajille.

Perhevapaajärjestelmää uudistettaessa olennaista on joustojen ja valinnanvapauden lisääminen. Vapaita tulisi voida pitää nykyistä joustavammin eri aikoina ja perheiden itsensä toivomalla jaolla. Perhevapaista syntyvien kulujen tulontasausta tulee lisätä entisestään. Myös hoitovapaasta tulisi kertyä eläkettä ansiosidonnaisen päivärahan mukaisesti.

Perhevapaajärjestelmässä isovanhempien osallistuminen on jäänyt hyödyntämättä. Hoitovapaajärjestelmää voitaisiin kehittää myös siten, että isovanhemmalla olisi oikeus jäädä hoitamaan lasta kotiin lapsen ollessa alle kolmevuotias. Tärkeää olisi myös saada mahdollisuus hoitaa ikääntyviä vanhempia tai sairastunutta puolisoa. Hoitovapaajärjestelmää tulisi laajentaa kattamaan myös muut perheenjäsenet niin, ettei omaisen väliaikaiseksi hoitamiseksi tarvitsisi irtisanoutua työstä. Omaishoidon tukea tulee kehittää siihen suuntaan, että omaisen hoitaminen kotona hoitolaitoksen sijaan tulisi yhä useammalle mahdolliseksi. Nykyjärjestelmässä omaishoitajan mahdollisuudet hankkia lisätuloja ansiotyöllä ovat heikot.

Hoitovapaalle jäämisen mahdollisuus tulisi saada myös lapsen isovanhemmille. Oikeutta pitää vapaata työstä lähiomaisen hoitamiseksi tulee laajentaa perheenjäseniin ja vanhempiin. Omaishoidon tuen tulee olla taloudellisesti riittävä ja omaishoitajan mahdollisuudet ansiotyöhön on turvattava.

Maakuntahallinto sekä sosiaali- ja terveystalvelut

Hallituksen sote-uudistushanke, mikäli se toteutuu tällä vaalikaudella, johtaa maakuntahallinnon perustamiseen Suomeen. Sosiaali- ja terveystalvelut siirtyvät kunnista maakuntien hallintoon, mikä vaikuttaa 200 000 työpaikan siirtymiseen uusille työnantajille. Sote-palvelujen yhtiöittäminen tulee merkitsemään haasteita työehtojen säilymisen sekä eläkkeiden rahoittamisen kannalta.

Kirkon näkökulmasta sote-palvelujen siirtäminen uusiin yksiköihin lakkauttaa voimassa olevat sairaalatyön, perheneuvonnan ja vammaistyön sopimukset. Uudet sopimukset täytyy neuvotella maakuntahallinnon kanssa. Tällöin eduksi on, jos kirkon puolelta on esittää yksi neuvottelukumppani. Ratkaisu voi löytyä joko uusien seurakuntayhtymien perustamisesta tai vielä paremmin hiippakuntien muuttamisesta maakuntarajoihin.

Maakuntahallinnon toteutuessa edistetään kirkollisen ja maallisen hallinnon yhteisiä alueita.

Valinnanvapauslainsäädäntö on seurakunnille ja kristillisille järjestöille myös mahdollisuus. Seurakunnat ja järjestöt voivat osallistua sote-palvelujen tuottamiseen, jos valinnanvapauslainsäädäntö toteutetaan. Sote-palvelujen tuottaminen voi olla tulevaisuudessa merkittävä seurakunnallisen työn muoto, kuten esimerkiksi Saksassa jo on.

Valinnanvapauslainsäädännön toteutuessa edistetään seurakuntien mahdollisuuksia osallistua sote-palvelujen tuottamiseen.